

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Richardi Arsdekin Soc. Jesu Sac. Theol. Professoris.
Apparatus Doctrinae Sacrae**

Archdekin, Richard

Dilingae, 1687

Pars I. Apparatus & praxis Formæ pro Doctrina sacra proponenda.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38464

PARS PRIMA
 APPARATUS
 ET
 PRAXIS FORMÆ

PRO
 DOCTRINA SACRA
 IN CONCIONE PROPONENDA.

CAPUT I.

*Praxis pro artificio Memoriae, & dispositione
 Dictionis.*

I. **C**onsultum est, si otium suppetat, præsertim pro incipientibus, totam Dictionem scripto deducere, & in tria aut plura puncta dividere: & memoria causa singula puncta concludere cum aliqua Sententia quæ habeat aliquam connexionem cum initio puncti sequentis.

Pro Concionatore impedito, aut multum exercitato, necesse est puncta saltem summam annotare, scribendo breviter præcipua capita & membra sui discursus; ut est sententia, exemplum, similitudo, & scopus sive fructus ad quem intendit Auditor permoveere.

II. Artificium autem memoriae consistit in Imagine quadam rei dicendæ certo loco per imaginationem constitutenda, quæ dum recolitur, materiam, cum qua similitudinem habet, facile in memoriam reducit. Exempli gratia: Concipis Aulam aliquam cujus omnes partes, & partium ordinem optime notum & perspicuum habes. Si prima pars tuæ dictionis agat v.g. de Navigatione hujus vitæ ad portum salutis æternæ, ponis per Imaginationem in primo loco istius Aulae, Anchoram è tenui filo pendulam, ut eâ cognitâ, materia tua quæ est de navigatione, memoriae occurrat. Si secunda pars sit v.g. de Militia hominis contra tentationes mundi, pro ea secundo loco statuis militem gladium vibrantem. Si tertia pars sit, de Victoria tentationum, tertio loco appendis coronam: & sic pro reliqua materia, apponenda est imago aut signum, quod judicas maxime idoneum ad suscitandum vivam sequentis materiae memoriam. Et ideò utendum est imaginibus vividis, & aliquid agentibus, quæ possint animum tuum vivaciter ferire.

III. Alia praxis est, in margine dictionis descriptæ, quinque aut sex locis appingere quales dixi notas, cum

R.P. Ardeke. Tom. III.

diversis materiae partibus connexas; aut, quod facilius est: Vocabula diversa in margine scribere, quæ ordinem, & diversitatem materiae significant. Possuntque ea vocabula in unam sententiam, aut versum redigi, ut, sicubi memoria fallat, sententia illa indicet quousque ventum sit, & quid sequi debeat. Exemplum talis versus aut sententiæ sit, si disposuisti materiam de humilitatis præstantia: & illa v.g. fuerit. quam Deo grata, 2. quam homini jucunda, 3. quam utilis salutis æternæ: Redigas puncta illa ad unum brevem versiculum, aut sententiam v.g. *Grata Deo, jucunda homini, portusque salutis*: aut ad quamcumque idoneam simili ordine familiarem tibi sententiam: & sic in quavis materia, inde experieris à decursu materiae præparatæ memoriam non facile aberraturam.

IV. Si plura nomina propria certo ordine cupias retinere, redigantur ad voculam unicam, in qua tantum literæ primæ singulorum nominum suo ordine contineantur. Exempli gratiâ, ut retineantur nomina & ordo partium præcipuarum S. Scripturæ reducuntur ad hoc breve vocabulum, *GELNUDE*: G. Genesis, E. Exodus, L. Leviticus, NU. Numerorum, D. Deuteronomium, E. Evangelia Christi quatuor.

Sed quid si quis, fallente, aut turbata in dictione memoria, nihil omnino meminere eorum quæ ad dicendum paravit? remedium occurrendi tali accidenti præcipuum erit, paratum ante semper habere locum unum communem ad quem possit ex tempore recurrere. Talis præcipue locus esse poterit de gloria celestis felicitate, æternitate, possessione omnis boni jucundi, utilis, honesti, & carentia omnis mali omnium sensuum qui continentur hoc versiculo, *Gustus, odoratus, auditus, visus, tactus*, ut infra v. Gloria. Vel de *Inferni penis* æternis singulorum istorum quinque sensuum: quæ duo possunt ferè cum quacunque materia connecti; sin minus, melius est carere connexionem, quam omni dictione, ex duobus autem malis minus est eligendum.

CAPUT II.

Pro Voce.

I. Curandum ut vox accommodetur loco, ut in parvo non sit nimis alta, aut in magno nimis demissa, utrumque displicet.

II. Si vox nativa sit imbecillior, oportet rarò assurgere, aut affectui violento indulgere, sed familiari tono oratio varianda est.

III. In exordio utendum voce clarâ, & æquabili, sed sine affectatione, aut cantillatione. In narratione magis attollitur & variatur. In confirmatione sit acrior; & incitator, docendo, interrogando, disputando, increpando, ad varios affectus vocem inflectendo, quantum vires ac materia patietur.

IV. Epilogus si instituat ad precandum, vel placandum, vox sit suavis, & lenis. Ad miserandum flexanimis. Ad letandum plena & sonora. Ad hortandum aut terrendum concitator esse debet.

V. Ut hanc vocis varietatem discas & exerceas, optimum est consulere ipsam naturam, & observare quo tono passim utantur homines dum irascuntur, dum rogant, dum dolent, dum letantur &c. & quæ magis placent, tuæ voci quantum fieri potest accommodare.

VI. Maxima dictionis parte consultum est uti voce media, ac moderata, sic facilius dabitur ascensus, descensus, ac vocis mutatio; nunquam enim in eodem tono diu persistendum est, sed observanda sedulo crebra vocis mutatio, ut evitetur monotoniæ vitium ingratißimum.

VII. Porrò hæc summatim observanda. Ut caveatur nimia tarditas, quæ dictionem reddit languidam: Nec minus cavenda nimia linguæ volubilitas, quæ verba truncat, & confundit ne singuli sensus debite intelligantur. Curandum quoque diligenter ut ultimæ syllabæ exprimantur, quæ à multis absorbentur, aut indecorè conglobantur.

VIII. Denique ad evitandam confusionem, singulos sensus dicendo interpungat, & in fine periodi semper modicè respiret, & spiritum colligat, ac vocem mutet: quod plurimum & dicentem reficiet; & audientem afficiet.

CAPUT III.

Pro Gestu.

Gestus, vox quædam est totius corporis, ideoque pro gestu moderando accommodari possunt ea quæ de voce diximus.

I. In principio dictionis stet erectus & immotus, spectet modeste Auditores, manus in pulpitem protendat, ordiatur modeste auditoribus honorem, de more cum quadam corporis inclinatione, exhibendo. Manus autem non nisi leniter, ac paululum ultra sinum protendat, oculis manum, ac gestum sequentibus.

II. Gestum non semper ad unam partem, sed nunc ad hos, nunc ad illos dirigat, tum ad gratam varietatem, tum ut Orator à pluribus videri, & audiri possit.

III. In narratione adhibendus gestus liberior & confirmatio acrior & pugnator: In Epilogo vehementior, & accommodatus affectibus, de quibus infra.

IV. Vultus quoque, oculus, & aspectus nunc erectus & alacer, nunc demissus & tristis, pro rebus varietate.

V. Uti cavenda est gestuum nimia lenitudo & tarditas, ita etiam nimia celeritas, aut levis gesticulatio, aut etiam nimia vastitas, qua manus ultra humeros, & caput attollatur.

VI. In supplicando, utraque manus protensa vel attollenda, vel submittenda est, quod etiam fieri potest manibus junctis instar orantis.

VII. In averfando, aut negando, capite ad dextram partem converso, & manibus ad sinistram, rem qualem se propellet. Vel etiam capite leniter concusso per modum renuentis.

VIII. Interrogabit, manu paululum elevata, & ad seipsum conversa. Instabit vehementius, summo indice manus sinistræ apprehenso, & non nihil concussa nec defunctus gestus alii.

IX. Demonstrando seipsum; manum vel dextram, vel utramque ad pectus suum convertet. Demonstrabit res alias, manu plerumque protensa, & sursum, vel deorsum, vel aliò conversa, prout est supra, vel utraque rei quam cupit designare: rarò id solo digito faciet.

X. Timorem exprimet, manu dextrâ pectori applicata.

XI. Irascetur, pugno compresso, voce & vultu aspero: pulpitem manu, vel terram pede percutiendo: sed bene cavendum ne percussio illa sit nimis crebra.

XII. Penitebit, digitis pressis, & pectori admotis. Dolebit verò manibus inter se complicatis, vel utrumque deorsum dejectis, & expansis.

XIII. Vocabit, aut sibi sistet alium, manu sinistram elevatâ, & ad se inflexa. Dimitret, aut repellet, manu averfa cum digitis explicatis. Minabitur, indice erecto, & concusso. Alios denique affectus exprimet o manus, oculi, capitis, aut aliorum membrorum motu, quem observabit ex impetu naturæ inter homines bene moratos decorè exerceri, modò vitet sequentia.

XIV. Cavebit ne sit nimis diuturna omnium gestuum intermissio; & è contra, ne gestus idem, præsertim in eadem sententia aut periodo, nimis sepe repetatur.

XV. Solâ sinistrâ rarissimè gestus exhibendus: non rarò tamen in gestu formando sinistra dexterae sociata poterit, ut cum ostenditur rerum multitudo, aut magnitudo: vel quando ad summos affectus ascenditur, in quibus quasi torus orator abripi videtur.

XVI. In fine debet ordinariè, uti vox & dictio, ita gestus esse vivacior & vehementior, ut orator affectum quem intendit, altius infixum relinquat; si tamen, uti in meditatione, ad tristitiam, metum, aut compassionem oratio dirigatur, gestu etiam leniori, ac tardiori dictio absolvetur.

CAPUT IV.

Pro exordio dictionis formando, & offerendis notanda.

I. In exordio auditor debet reddi benevolus, attentus, docilis. Hæc fient, à persona dicentis, commoranda

morando animum & affectum suum pro salute, utilitate, aut profectu auditorum. Vel a materia ostendendo rem ipsam de qua dicitur, esse necessariam, utilem, aut præsentis temporis multum idoneam. Docilis erit auditor, si materia tractanda clarè proponatur, & in sua membra vel puncta distinctè dividatur, indicando, quid primo, quid secundo, quid tertio loco dicere intendat. Et hæc erit *propositio* rei dicendæ, quæ in fine exordii locari solet.

II. Desumi potest exordium, ab aliqua sententiâ Authoris sacri, aut etiam profani. Vel à proverbio, vel à similitudine, vel ab historia Evangelica, aut aliâ quæ avidè audiatur. Quandoque etiam proponitur questio, aut problema, de quo quali varia auditorum sententiâ exquiratur, & cui tandem inopinata responsio deprimatur.

III. Vitanda autem sunt exordia nimis communia, nimis prolixa, & nimis longè extra materiam questita.

CAPUT V.

Pro Narratione.

I. Debet narratio esse clara, brevis, & ordinata, ut nempe res eo ordine narrentur quo gesta, aut dicta fuerunt.

II. Concilianda est narrationi vita, v.g. interrogando quid hic factum, quid responsum putatis? quid vos hic ageritis? audite quid sequatur, &c.

III. Sic narranda est res præterita, ac si in præsentis, & coram ageretur. Ad hoc juvat uti verbis præsentis temporis: magis enim movet narratio Christi quasi ante oculos actû patientis, quam si tantum dicas talia olim passum fuisse.

IV. Cavendum ne bis, aut sæpius in narrationis decursu idem repetatur.

V. Cavenda etiam crebra digressio ad alia extra rem gestam, aut longæ parentheses, quæ rei seriem interrumpunt.

VI. Affectus, etsi breviter misceri possint, non debent tamen in narratione esse nimis frequentes, sed magis pro confirmatione & epilogo reservati.

CAPUT VI.

Pro Confirmatione, ejusque amplificatione, & ornatu dictionis.

I. In Confirmatione quaruntur argumenta ad suadendum virtutem, vel dissuadendum vitium, aut aliud quod sibi Orator tractandum proposuit. Argumenta hæc primò summam excogitanda, colligenda, & annotanda: postea fusius deducenda, amplificanda, & exornanda.

II. Pro inventione argumentorum sive discursuum, inspicendus est Apparatus materiæ quem ordine Alphabetico infra tradimus. Deinde ad istius, vel alterius materiæ amplificationem, & ornatum, considerari poterunt loci topici, sive sedes argumentorum,

quibus quævis materia deduci & inculcari potest. Exempli gratiâ, si de charitate agatur (idem est de ceteris) expendi poterit locus à definitione. Quid est charitas? est unio animæ cum Deo, quanti momenti est illa unio, quam jucunda, quam utilis, quam honorabilis, ideo que omni labore comparanda. 2. Locus à partium enumeratione: Charitas alia est interna affectuum, alia externa operum; alia erga Deum, alia erga proximum propter Deum. 3. Locus à Genere: Si omnis virtus amanda est, ut justitia, temperantia, continentia, humilitas, mansuetudo, fides, spes &c. quanto magis charitas quæ est suprema, & regina omnium virtutum. 4. Locus à simili: Sicut elementum non potest requiescere nisi in suo centro, ignis in cælo, lapis in terra, ita anima in sola charitate & unione cum Deo requiem habet. 5. Locus à dissimili: Sicut separatio membri à corpore est violenta, ita animæ à charitate Dei. Locus à contrario: Si odium & aversio à Deo summum sit hominis malum, sic debet amor Dei summum esse hominis bonum. 6. Locus ab adjunctis est in quo considerantur omnes circumstantiæ cum re conjunctæ, ut locus, tempus, actus & modus, & finis quo res exerceatur &c. quæ continentur hoc versu; *Quis, quid, ubi* &c. quem infra explicamus in exemplo dictionis ex Apparatu formandæ. 7. Locus est à causis, in quo res comprobatur, vel improbatum à sua causa materiali, aut formali qua constat, à finali ad quam dirigitur, ab exemplari cui assimilatur. 8. Locus ab effectis, sive effectibus bonis, aut malis, qui rem faciunt amore, aut odio dignam, uti quod charitas faciat hominem filium Dei, hæredem cæli, pium, benignum, patientem, Deo & hominibus acceptum. 9. Locus à comparatione, sive à majori, minori, & paritate rationis. Ut, si sponsa gaudet connubio cum nobilissimo sponso, qui tantum est creatura; quanto magis gaudere debet anima per charitatem uniri Deo, qui est omnium creator. Et hic locus ad amplificandum latissimè patet. Uti & locus ab autoritate, testimonio, & exemplis quæ infra in Apparatu latius deducimus.

Pro exornatione dictionis, faciunt tropi, & figuræ sive verborum, sive sententiarum, per quas sermoni varietas, copia, & elegantia conciliatur. Præcipuas hic recensimus, ut orator, non omnes simul, sed modò has, modò illas, instar condimenti dictioni aspergat, prout materiæ suæ convenire judicabit. Tales tropi in verbis sunt Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Catachresis, Metalepsis. In Oratione sunt Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole.

Ex figuris præcipuæ sunt, repetitio, conversio, complexio, gradatio. Item, similiter cadens, contrapositum, commutatio.

Figuræ quæ non in vocibus, sed integris sententiis usum habere possunt præcipuæ sunt, interrogatio, responsio, subjectio, occupatio, correctio, dubitatio, prolepseis, apostrophe, hypotiposis, sustentatio, prætermisio, ironia, permissio, deprecatio, exclamatio.

Modum quo hæc figuræ, aut tropi in oratione formantur, si non meminerit orator, consultum est ut ex Rhetorica eum recolat, & singulorum exempla præcipua

cipua hic infra dabimus post Materiam Apparatum alphabeticum.

CAPUT VII.

Pro Dictionis Epilogo, sive Peroratione.

I. Ars quæ tradita est pro confirmatione amplificanda, & exornanda, valet etiam pro Peroratione formanda. Imo hic potissimum omnes eloquentiæ fontes & affectus exprimendi erunt, ut Auditori motum quem intendit Orator impressum relinquat.

II. In hunc finem debet ipse orator dicendo ostendere se penitus permotum esse. Nihil enim incendit, nisi ipsum prius incensum fuerit. Uti Cicero perorando pro commiseratione erga Milonem, profitebatur se non posse lachrymas continere.

III. Conficitur autem Peroratio magna parte, ex brevi enumeratione argumentorum quibus in tota oratione rem à se intentam Orator probavit, ea animis

Auditorum altius ac vehementius inculcando, hoc fere modo: Si jam ostenderimus quam sit virtus claritatis jucunda, quia hominem Deo conjungit; quam sit utilis, quia reddit regni caelestis heredem: quam sit necessaria, quia sine ea anima à Deo perpetuo separatur &c. quis eam totis viribus non quarat, & complectatur.

IV. Hæc autem enumeratio argumentorum non debet esse simplex & jejuna repetitio, sed novis subinde sententiis, ac figuris cum pondere inspersa, ac variata. Cavendum tamen ex altera parte, ne argumenta illa iterum prolixè deducantur; sed compendio obvolvantur, sic enim non esset enumeratio, sed potius altera oratio.

Consultum autem est, ut claudatur oratio per aliquam brevem, ac nervosam sententiam, quæ mentis memoriæ Auditorum quasi aculeum infixum relinquat, ut est illa S. Bernardi de mala conscientia peccatoris: *Manet anxietas non relinquitur, fugit voluptas non reditur.*

SUMMULA SEQUENTIUM

PRO PRAXI EXPEDITA INVENTIONIS MATERIÆ.

Primò, sequitur hic Apparatus Materiam, ex Sacris potissimum Litteris ordine alphabetico breviter & commodè digesta.

Secundò, sequitur brevis Index ejusdem Apparatus, ad quem facilè recurritur.

Tertiò, postea sequuntur puncta disposita per omnes Dominicas & Festa ex eodem Apparatu, & aliis quæ adducuntur in *Catechesi* nec non *Controversiis*, ceterisque materiis quæ supra in *Theologia* Tripartita pertractantur.

Quartò, Traduntur partes singulæ Doctrinæ Christianæ selectis Exemplis ac Documentis illustratæ; quibus succedunt alia ad functiones sacras pertinentia.

NOTA.

IN hac Editione varia accedunt *Addimenta*, Sententiæ selectæ, Conceptus novi, & exquiliti ad singulos Alphabeti sequentes Titulos, ad singulas Dominicas, Festa, Catechesim &c. Hæ Sententiæ, ac Conceptus adjecti facile ingentem præbeunt Materiam Copiam, ornatum, acumen, ac varietatem: Præsertim si latius deducantur juxta praxim Sententiæ deducendæ post finem sequentis Alphabeti infra §. 2.